

TURIZMO PLĖTRA RUSIJOS FEDERACIJOS KALININGRADO SRITYJE XXI AMŽIUJE

Julius Žukas

Klaipėdos universitetas

Anotacija

Straipsnyje apžvelgiamos turizmo plėtros Rusijos Federacijos Kaliningrado srityje XXI a. tendencijos. Pagrindinis dėmesys skiriamas programinių turizmo vystymo regione dokumentų ir bazinių turizmo sektoriaus projektų analizei. Remiantis statistiniais duomenimis, verifikuojami turizmo vystymo Kaliningrado srityje parametrai, identifikuojami šį procesą stabdantys veiksniai ir problemos. **PAGRINDINIAI ŽODŽIAI:** Kaliningrado sritis, turizmas, turizmo ir rekreacijos zona, azartinių lošimų zona.

Abstract

The article discusses 21st century trends of tourism development in the Kaliningrad Region, Russian Federation. The main focus is on the analysis of regional tourism development program documents and basic projects of tourism sector. Based on statistical data, parameters of tourism development in the Kaliningrad Region are assessed, and factors and problems slowing down the process are identified.

KEY WORDS: the Kaliningrad Region, tourism, tourism and recreation zone, gambling zone.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/tbb.v76i1.1512>

Įvadas

Sunku pervertinti turizmo sektoriaus svarbą nacionalinėms ekonomikoms. Kasmet po pasaulį keliauja šimtai milijonų turistų (2011 m. jų srautas siekė 983 mln., 2015 m. – 1,2 mlrd. žmonių), jų poreikiams tenkinti plėtojama infrastruktūra, kuriamos darbo vietos. Jungtinių Tautų Pasaulinės turizmo organizacijos (UNWTO) duomenimis, 38 proc. pasaulio valstybių turizmas yra pagrindinis pajamų šaltinis, 83 proc. – vienas iš penkių pagrindinių pajamų šaltinių. Turizmui tenka vidutiniškai 7 proc. bendrų pasaulinių investicijų ir 11 proc. vartojimo išlaidų, kas 2,5 sekundės šiame sektoriuje sukuriamą naują darbo vietą (Korneičiuk, Pipirienė, 2015, p. 2). Nepaisant pastarojo meto neigiamų geopolitinių slinkčių, turizmo sektorius Lietuvoje kol kas sugeba išlaikyti savo pozicijas. 2014 m. Lietuvos apgyvendinimo įstaigose apsistojo 2,4 mln. turistų (8,2 proc. daugiau nei 2013 m.), iš jų 1,3 mln. – turistai iš užsienio šalių (7,7 proc. daugiau nei 2013 m.), kurie Lietuvoje išleido 768,9 mln. eurų (3,6 proc. daugiau nei 2013 m.). Užsienio turistų išlaidos Lietuvoje nuolat auga nuo 2011 m. (Turizmas Lietuvoje, 2014, p. 9; Trumpa Lietuvos turizmo..., 2014, p. 6).

Nuo XXI a. pradžios didelis dėmesys turizmo plėtrai skiriamas Rusijos Federacijai (toliau – RF) priklausančioje Kaliningrado srityje (toliau – KS), pastaraisiais metais turizmo sektorius netgi laikomas viena prioritetinių šio regiono ekonomikos vystymo šakų. Srities administracijos nuomone, būtina geriau išnaudoti unikalą geografinę eksklavo – nuo metropolijos atskirtos teritorijos – padėtį, paverčiant ją dideliu vidaus ir tarptautinio turizmo centru. Toks perspektyvinis regiono pozicionavimas tarptautinėje turizmo rinkoje neabejotinai veikia ir Lietuvos turizmo sektoriaus interesus, kadangi turizmo vystymo KS planuose akivaizdus ketinimas paveržti dalį šiuo metu į kaimynines Lenkiją ir Lietuvą vykstančių užsienio turistų. Visa tai paskatino kiek įdėmiau paanalizuoti ir įvertinti tokių planų įgyvendinimo realijas. Analizės objektu pasirinkti du strateginę reikšmę visai KS ekonomikai galintys / galėję turėti projektai ir svarbiausi programiniai turizmo vystymo šiame regione dokumentai. Tyrimas atliktas remiantis RF ir KS programinių dokumentų analize, interneto šaltiniais bei publikacijomis.

1. Turizmo ir rekreacijos zonos Kuršių nerijoje projektas

Rusijos Federacijos prezidentas Vladimiras Putinas 2006 m. birželio 3 d. pasirašė federalinį įstatymą „Apie pakeitimus federaliniame įstatyme „Apie RF ypatingąsias ekonomines zonas“ ir šalyje atsirado nauja ekonominių zonų rūšis – turizmo ir rekreacijos ypatingosios ekonominės zonos (toliau – TRZ). Jas nutarta steigti siekiant efektyviau panaudoti Rusijos turizmo išteklius, plėsti gydomuosius ir sveikatingumo kurortus. Planuota, kad šios zonos kartu stimuliuos „depresinius“, menką pramoninį potencialą turinčius šalies regionus, tai leis sumažinti regionų ekonominio išsivystymo skirtumus (Справка..., 2006, c. 1). RF Ekonominio vystymosi ir prekybos ministerijai pavesta surengti tokių zonų steigimo konkursą: norą dalyvauti konkurse pareiškė apie 40 Rusijos regionų, konkrečias paraiškas pateikė 28 regionai. Po 2006 m. spalį surengtos atrankos RF Vyriausybė 2007 m. sausį nutarė įkurti šalyje septynias TRZ: Krasnodaro, Stavropolio ir Altajaus kraštuose, Altajaus ir Buriatijos respublikose bei Irkutsko ir Kaliningrado srityse. Šių zonų infrastruktūrai sukurti iš federalinio biudžeto numatyta skirti 44,5 mlrd. rublių, daugiausia (6,9 mlrd. rublių) planuota skirti Altajaus krašto, mažiausiai (1,5 mlrd.) – Kaliningrado srities TRZ kurti (МЭРТ выбирает..., 2007, c. 1; С турзонами..., 2007, c. 1). Pagrindinę lėšų dalį ketinta gauti pritraukiant privačius investuotojus, kuriems šiose TRZ numatytos palankesnės įsikūrimo sąlygos nei ypatingosiose ekonominėse zonose. Kaliningrado srities valdžia savąją turizmo ir rekreacijos zoną numatė įkurti jai priklausančioje Kuršių nerijos dalyje. Pristatant projektą Maskvoje, ketinta nerijoje statyti vaikų sveikatingumo centrą, tarptautinį ekologinio lavinimo centrą, sklandymo mokyklą, vandens pramogų parką, viešbu-

čius, jachtklubus, restoranus, muziejus ir t. t. Šiai vizijai tapus konkrečia federaline programa, į Kuršių neriją ketinta investuoti apie 8 mlrd. rublių, iš kurių didžiąją dalį turėjo įnešti privatūs investuotojai, 1,5 mlrd. rublių – federalinis biudžetas, 300 mln. rublių turėjo būti skirti iš srities biudžeto. Federalinio ir srities biudžetų lėšos turėjo būti skirtos tik infrastruktūros objektams (keliai, vandentiekis, kanalizacija, elektros energijos tiekimas, dujųofikacija ir kt.), o viešbučius, restoranus, vandens pramogų parką, jachtklubą ir kt. statyti turėjo privatūs investuotojai (Для турзоны..., 2007, c. 1; Куршская коса..., 2007, c. 1; Инвестирование, 2007, c. 1). 2007 m. liepą srities vyriausybė detalizavo savo lūkesčius privataus verslo atžvilgiu: Kuršių nerijoje turėjo atsirasti apie 60 nedidelių motelių ir 11 įvairaus dydžio bei kategorijų viešbučių. Nemažai objektų – jachtų uostas, keleivinis terminalas, uždaras vandens pramogų parkas, turizmo ir sporto kompleksas „Sklandymo mokykla“ – turėjo iškilti Rybačiaus (buv. Rasytė) gyvenvietėje. KS administracijos nuomone, vienu metu TRZ teritorijoje apsistos 4500 žmonių, o per metus zona priims apie 1 mln. turistų. Vietos ekspertų nuomone, kiekvienas turistą nerijoje išleisias vidutiniškai 100 dolerių, tikėtasi zonoje sukurti net 33 tūkst. naujų darbo vietų (tuo metu visame Zelenogradsko rajone buvo mažiau gyventojų) bei kasmet gauti 7,8 mlrd. rublių pajamų (Смирнов, 2007b, c. 1; Более 70 гостиниц..., 2007, c. 1; Смирнов, 2007a, c. 1).

Programos užmojai liudija, kad tuometinė KS valdžia orientavosi į masinę turizmą, kuris turėjo būti organizuotas unikaliame gamtos kampelyje. Rusijai priklausanti Kuršių nerijos dalis (apie 66 tūkst. ha plotas, trys gyvenvietės) nuo 1987 m. turi nacionalinio parko statusą, jo teritorijoje uždrausta bet kokia savavališka veikla, visa žemė yra valstybės nuosavybė. TRZ projektas sukėlė neigiamą dalies srities gyventojų reakciją, baimintasi, kad grandiozinės statybos prazūdys unikalią teritoriją. Siūlyta pagrindinius turizmo ir rekreacijos objektus statyti ne nerijoje, bet Zelenogradske. Federalinė vyriausybė parengti visų septynių Rusijos TRZ vystymo koncepcijas pavedė Vokietijos konsultacinei įmonei „Roland Berger Strategy Consultants GmbH“, kuri Kuršių nerijos atveju pasiūlė ne masinio, bet reprezentacinio turizmo koncepciją (jos moto turėjo būti rus. *роскош уединения*), tarp Rybačiaus ir Morskoje (buv. Pilkopa) gyvenviečių pastatant du aukščiausios klasės viešbučius. Be to, vokiečių konsultantai pareikalavo TRZ generalinio plano rengimo darbus pradėti tik atlikus visapusišką ekologinę ekspertizę. Labiausiai TRZ objektų statybai Kuršių nerijoje prieštaravo RF Gamtos išteklių ir ekologijos ministerija: 2008 m. sausį jos ir Federalinės ypatingųjų ekonominių zonų valdymo agentūros atstovų posėdyje pripažinta, kad netikslinga kurti TRZ nerijoje, rekomenduota paieškoti kitos teritorijos (Турзона класса..., 2008, c. 1; Смирнов, Уединение..., 2008, c. 1). Visgi 2008 m. kovą nuspręsta, kad TRZ užims visą nerijos teritoriją, išskirti keturi žemės sklypai (apie 320 ha) zonos objektų sta-

tybai. Nepaisant visuomeninių organizacijų protestų, paskelbtas konkursas TRZ teritorijos planavimo projektui parengti. Toks sprendimas reiškė tam tikrą kompromisą: nors TRZ turėjo apimti visą Rusijai priklausančios Kuršių nerijos dalies teritoriją, planuota, kad (laikantis vokiečių konsultantų koncepcijos) vienu metu zonos objektuose galės būti ne daugiau kaip 1500 svečių, o metinis turistų skaičius šiek tiek viršys 60 tūkstančių (Туристско-рекреационной зоне..., 2008, c. 1; Бунгало, башни..., 2008, c. 1). Vis dėlto KS visuomeninių organizacijų atstovai ir mokslininkai toliau abejojo projekto tikslingumu ir siūlė visus TRZ objektus statyti už nerijos ribų. 2009 m. balandį srities ekologai ir ekspertai atmetė Maskvoje parengtą TRZ teritorijos išplanavimo projektą: nuspręsta atlikti zonos statybos poveikio aplinkai ekspertizę, į ją Kuršių nerijos nacionalinio parko administracijos reikalavimu įtraukiant ir mokslinius tyrimus. Projekto realizavimo tempai lėtėjo, tam įtakos turėjo ir 2009 m. finansinė krizė (nuo 2009 m. kovo laikinai sustabdytas projekto infrastruktūros finansavimas iš federalinio biudžeto) ir JUNESKO susidomėjimas planuojama invazija į pasaulinio paveldo sąrašą įtrauktą unikalų gamtos darinį. 2010 m. pradžioje papildomus gamtosauginius reikalavimus TRZ projektui iškėlė RF Gamtinių išteklių ir ekologijos ministerija (Куршская коса..., 2010, c. 1). 2010 m. vasarą JUNESKO Pasaulinio paveldo komiteto 34-ojoje sesijoje išreikštas susirūpinimas dėl Rusijos planų kurti TRZ Kuršių nerijos nacionalinio parko teritorijoje, paraginta atsižvelgti į nerijos unikalumą ir pateikti išsamią informaciją apie planuojamus darbus. Pagrindinius būsimos zonos objektus turėjo statyti ir įrengti privatūs investuotojai, tačiau 2011 m. vasarą dar neužregistruotas nė vienas TRZ rezidentas. 2011 m. rugpjūtį RF Ekonominio vystymosi ministerija pasiūlė likviduoti TRZ Kuršių nerijoje. Siekdama išgelbėti projektą, tiksliau, neprarasti milijardinių investicijų į turizmo plėtrą, KS vadovybė pareiškė ketinanti perkelti zoną iš Kuršių nerijos į teritoriją, kurioje planuota sukurti azartinių lošimų zoną. Ši iniciatyva verslo sluoksnių nesudomino ir galiausiai 2012 m. gruodį Rusijos Vyriausybė nutarė pirma laiko likviduoti turizmo ir rekreacijos zoną Kaliningrado srityje (ЮНЕСКО..., 2010, c. 1; В Калининградской области..., 2012, c. 1; Романовский, 2012, c. 1).

2. Azartinių lošimų zonos projektas

2006 m. gruodį RF Valstybės Dūma priėmė įstatymą dėl veiklos organizuojant ir rengiant azartinius lošimus valstybinio reguliavimo, kurio 9 str. nustatė, kad šalies teritorijoje bus kuriamos 4 azartinių lošimų zonos: Altajaus ir Primorjės kraštuose, Kaliningrado srityje, Krasnodaro krašto ir Rostovo srities pasienyje. Šios zonos turėjo būti sukurtos iki 2009 m. liepos 1 d., nuo tada visos Rusijos azartinių lošimų įstaigos galėjo veikti tik zonose (Федеральный закон..., 2006, c. 2).

2007 m. kovą KS administracija informavo visuomenę, kad apie 5 km² užimsianti zona įsikurs į pietus nuo Jantarno gyvenvietės, prie Povarovkos kaimo (Zelenogradsko rajonas). 2007 m. gegužę Kaliningrade įvyko uždaras projekto, kurį parengė JAV kompanija „IdeAttack“, pristatymas: esą bus suformuotas teminis parkas „Gintaro krantas“ (rus. *Янтарный берег*), kuriame būsią kruizinių laivų prieplaukos, vandens pramogų parkas, okeanariumas, SPA zona, viešbučiai, kazino ir t. t., bendra investicijų suma įvertinta 20 mlrd. dolerių (Боргов, 2007, c. 1; Буйновский, 2007, c. 1). Visgi netrukus projektas pripažintas pernelyg grandioziniu, amerikiečių paprašyta jį pakoreguoti.

Šie planai sukėlė stiprią neigiamą srities gyventojų reakciją. Azartinių lošimų zonos priešininkų stovykloje susibūrė įvairių pažiūrų ir interesų žmonės, visi jie ėmė telktis judėjime „Už dorovinį atgimimą“. 2007 m. gegužę surengtas lošimų zonos grėsmių svarstymas, įkurtas visuomeninis judėjimas „Liaudis prieš lošimų zoną“. Šis judėjimas pradėjo rinkti parašus prieš „Baltijos Las Vegas“ kūrimą ir planavo surengti referendumą. Pažymėtina, kad griežtai prieš tokios zonos kūrimą pasisakė ir Smolensko-Kaliningrado diecezijos metropolitas Kirilas (Осторожно, казино!, 2007, c. 1; «Новый Освенцим»..., 2007, c. 1). Atremdama priekaištus, srities valdžia žiniasklaidoje aiškino esą bus kuriama ne nusikalstamumo ir purvo, bet patogumo ir saugumo zona, kad tai bus ne azarto, bet aktyvaus poilsio teritorija, kurioje dominuos ne kazino, o sporto, rekreacijos, prekybos ir komercijos centrai, viešbučiai ir t. t. (Карты, деньги..., 2007, c. 4). Srities dūma prieš lošimų zoną nukreiptą referendumą pripažino kaip neteisėtą ir uždraudė jį rengti. 2008 m. sausį paskelbtas RF Vyriausybės potvarkis dėl lošimų zonos „Jantarnaja“ sukūrimo, kuriuo nustatyta zonos teritorija (479 ha) ir jos ribos: ši zona turėjo atsirasti Baltijos pajūryje, maždaug 60 km nuo Kaliningrado. Srities vyriausybė informavo užsienio investuotojus, kad faktiškai bendras zonos plotas apims daug didesnę pajūrio teritoriją: esą viešbučiai su kazino įsikurs numatytuose 479 ha, o šalia esančiuose plotuose (691 ha) bus statomi viešbučiai ir kurortai be kazino. Iš viso bendroje 1170 ha teritorijoje planuota pastatyti 16 viešbučių su kazino ir 20 viešbučių be kazino (bendrai 35 tūkst. vietų), zonoje įrengti 800 lošimo stalų bei 20 tūkst. lošimo automatų (Вокруг игровой..., 2008, c. 1).

Jau pradinėje projekto realizavimo stadijoje suabejota jo sėkme. Užsienio ir Rusijos verslininkai bei ekspertai sukritikavo pačią federalinės valdžios idėją per tokį trumpą laiką pastatyti Rusijoje keturis pramogų miestus. Kadanę pasirinkta Las Vegas koncepcija (statyti tuščioje vietoje), visi parengti projektai buvo labai brangūs, bendra jų suma siekė daugiau kaip 31 mlrd. dolerių. 2008 m. balandį nebuvo nė vieno rimto investuotojo, panorusio realizuoti kurį nors iš keturių „rusiškųjų Las Vegas“ projektų. Bendra srities lošimų zonai sukurti būtinų investicijų suma siekė 11,6 mlrd. dolerių. Makao (Kinija) 1,8 mlrd.

dolerių vertės kazino ir integruotą kurortą pastatęs JAV verslininkas pasiūlymą investuoti Kaliningrado srityje pavadino juokingu (Глава Las Vegas Sands..., 2007, c. 1). Prasidėjus finansinei krizei, 2009 m. gegužę KS vyriausybė pasunkino investavimo sąlygas: privatus verslas turėjo statyti ne tik kazino, viešbučius ir kitus zonos objektus, bet ir įrengti visą teritorijos infrastruktūrą. Bergždžios generalinio investuotojo paieškos privertė regiono valdžią pradėti paskirų zonos teritorijos sklypų išpardavimą. 2009 m. liepą KS vyriausybė pateikė aukcione du lošimo zonos sklypus, tačiau pirkėjų neatsirado. 2009 m. gruodį po nesėkmingo 8-ojo aukciono nuspręsta pakeisti projekto įgyvendinimo prieigą: paskelbti konkursą parengti bendrą ir kompleksinę zonos koncepciją, o sklypus išnuomoti investuotojams (Бухарова, 2009, c. 2; Рябушев, Шаповалов, 2009, c. 1–2; Смирнов, 2010b, c. 1). Ir ši iniciatyva buvo bevaisė, projekto įgyvendinimas apmirė. 2011 m. balandį KS ekonomikos ministerijos kvietimu regione apsilankę austrų ir vokiečių ekspertai patarė iš esmės keisti patį projekto formatą ir zonos objektus statyti ne plyname lauke, bet turizmui būtina infrastruktūrą turinčiuose miestuose (Немецкие эксперты..., 2011, c. 1). 2013 m. balandį srities vyriausybė nutarė ieškoti naujos teritorijos būsimai lošimų zonai. 2014 m. pavasarį RF Vyriausybės sprendimu zonos teritorija išplėsta, prijungiant apie 100 ha plotą Zelenogradsko rajono Kulikovo kaimo apylinkėse. Tai pagaliau išjudino projektą iš mirties taško: 2014 m. rugpjūtį grupė Maskvos bendrovių laimėjo konkursą nuomoti minėtą žemės masę Kulikovo apylinkėse. Investuotojai įsipareigojo įgyvendinti projektą „Amberlend“, skirdami ne mažiau kaip 44,5 mlrd. rublių: iki 2029 m. turi atsirasti naujas kurortinis rekreacinis miestas, pirmasis objektas (viešbutis su restoranais, kazino ir pramogų centrais) turėjo pradėti veikti 2015 m. rudenį, o 2016 m. rudenį turėjo būti pastatytas viešbučių kompleksas su SPA, restoranais, kazino ir kt. Pagal optimistinį scenarijų lošimų zonos sukūrimas padidins 2025 m. turistų srautą regione iki 3 mln. žmonių (Группа компаний..., 2014, c. 1; Инвестор игровой..., 2014, c. 1). 2015 m. spalį paaiškėjo, kad pirmojo kazino atidarymas nukeltas į 2016 m. vasarą.

3. Turizmo vystymo regione programos ir strategijos

Srities vyriausybė 2007 m. vasarį patvirtino tikslinę programą „Kaliningrado srities, kaip turistinio centro, vystymasis 2007–2014 m.“, kurios strateginis tikslas – sukurti įvairius poreikius tenkinančią konkurencingą turizmo pramonę, metinį turistų srautą padidinant iki 10 mln. žmonių 2025 metais. Programoje turizmo vystymas pavadintas viena iš strateginių srities socialinio ekonominio vystymosi kryptių: šiam tikslui įgyvendinti būtina formuoti konkurencingą regioninį turizmo produktą, pozicionuoti sritį kaip turizmo centrą vidaus ir tarptautinėje turizmo

rinkose, plėtoti tarptautinį ir tarpregioninį bendradarbiavimą turizmo srityje, vystyti KS teritorijoje konkurencingą turistinių klasterį. Realizavus programą, metinis turistų skaičius regione turėjo išaugti nuo 390 tūkst. iki 1,5 mln. turistų 2014 m., keletą kartų išaugti turizmo verslo subjektų skaičius bei jų įsrities biudžetą sumokami mokesčiai. Programai įgyvendinti numatyta skirti iš srities biudžeto 203 mln. rublių, kurie turėjo būti panaudoti konkrečioms priemonėms finansuoti (Целевая программа..., 2007, c. 3, 5–6, 10–25).

2012 m. rugpjūtį patvirtinta ilgametė srities socialinio ekonominio vystymosi strategija, kurioje regionas įvertintas kaip vienas perspektyviausių RF subjektų turizmo plėtros kontekste: esą jame galima vystyti beveik visas turizmo rūšis – rekreacinę, kultūrinę pažintinę, vandens, sveikatingumo, verslo, ekologinę ir kt., tačiau šis potencialas nevisiškai išnaudojamas. Kaip pagrindinis KS konkurencingumo Rusijos ir tarptautinėje turizmo paslaugų rinkose stabdis įvardytas ryškaus traukos centro nebuvimas, juo galėtų tapti po žinomu prekės ženklu pastatytas, analogų Rytų Europoje ir Rusijoje neturintis poilsio ir pramogų centras-parkas. Aplink tokį parką išplėtotas kitų objektų (oceanariumo, SPA centrų, garsių muziejų filialų, parodų ir kongresų centrų ir kt.) tinklas garantuotų deramą turistinių paslaugų kokybę. Tokia tarptautinės reikšmės teminio parko sukūrimu pagrįsta strategija galėtų 2020 m. pritraukti į regioną iki 7 mln., 2031 m. – 10 mln. turistų (Стратегия..., 2012, c. 53–54, 155–159). Drauge pateiktas ir perspektyvinis tokio projekto įgyvendinimo planas: norint pritraukti į sritį pasaulinio prekės ženklo *megaparką*, pirmame etape (2012–2016 m.) būtina pasiruošti tokio parko statybai ir metinį turistų srautą padidinti iki 1,5–2 mln. žmonių, sukuriant būtiną infrastruktūrą ir naujus objektus (vidutinio dydžio teminį parką, oceanariumą ir kt.). Antrame turizmo strategijos plėtros etape (2017–2020 m.) turistų srautui 2017 m. pasiekus 2 mln. žmonių, sričiai reikėtų pereiti prie *megaparko* projektavimo ir statybos, kartu toliau statant įvairius turizmo ir rekreacijos objektus, tai leistų padidinti turistų skaičių iki 7 mln. žmonių. Trečiame etape (po 2021 m.), pavykus įtvirtinti KS kaip šeimininės poilsio vietos prekės ženklą, būtų galima pereiti prie plataus azartinių lošimų verslo vystymo. Kartu šioje srities socialinio ekonominio vystymosi strategijoje pateiktas perspektyvinis KS turistinio klasterio vystymo priemonių planas laikotarpiui iki 2031 m. bei srities savivaldybių teritorijų vystymosi perspektyvinės kryptys: iš 22-ų savivaldybių net 18-oje numatyta įvairaus profilio turizmo ir rekreacijos kompleksų plėtra (Стратегия..., 2012, c. 159–160, 221–222, 256–259).

Galiausiai 2013 m. gruodį KS vyriausybė patvirtino srities valstybinę programą „Turizmas“, kurioje užfiksuotos turizmo plėtros regione gairės 2014–2020 m. laikotarpiu. Užsibrėžta metinį turistų srautą padidinti iki 2,5 mln. žmonių, dirbančių turizmo ir poilsio sektoriuje skaičių – iki 10 tūkst. žmonių, o turizmo ir rekreacijos dalį regiono BVP padidinti iki 4 procentų (Государственная программа..., 2013,

c. 3). Srities teritorijoje planuota suformuoti penkis turistinius klasterius: kurortinį klasterį „Nuo nerijos iki nerijos“, kultūrinį pažintinį klasterį „Miesto širdis“ (Kaliningrado senamiestis), kultūrinį pažintinį automobilių turizmo klasterį, vandens turizmo klasterį (įskaitant sportinę žūklę) ir biosferinio turizmo klasterį Vištyčio regioninio gamtos parko teritorijoje. Be to, remiantis jau aptarta KS ilgalaikio vystymosi strategija, šioje programoje patvirtinama, kad srities teritorijoje planuojama sukurti didžiulį tarptautinį turizmo centrą, galintį 2020 m. pritraukti iki 7 mln. lankytojų bei sukurti 70 tūkst. darbo vietų. Bendra šios programos finansavimo apimtis siekia 53,8 mlrd. rublių: iš federalinio biudžeto numatyta gauti 18,2 mlrd., iš srities biudžeto – 4,8 mlrd. rublių, likusią sumą sudarys privačių investuotojų lėšos (Государственная программа..., 2013, c. 8, 17, 25).

Pastaruosius dešimtį metų KS vyriausybės darbotvarkėje nuolat figūruoja turizmo plėtros regione klausimai. Nemažai laiko skirta, pvz., srities, kaip turistinio regiono, prekės ženklo paieškoms, ieškota būdų įtvirtinti „gintaro krašto“ įvaizdį vidaus ir tarptautinio turizmo rinkose, pozicionuotas galimas turistinis kontingentas ir kt. 2009 m. nutarta tam reikalui pasamdyti profesionalus, konkursą laimėjo viena Maskvos bendrovė, kuriai pavesta parengti turizmo vystymo regione strategiją ir sukurti konkretų rinkodaros bei reklamos kampanijų vidaus ir užsienio rinkai planą. 2009 m. rudenį parengtas dokumentas svarstytas srities vyriausybėje: iš esmės maskviškiai ekspertai konstatavo Kaliningrade seniai žinomus dalykus: susisiektimo problemas, infrastruktūros menkumą, aptarnavimo kokybės ir kainų santykio neatitikimą, turistinio produkto sezoniškumą ir t. t. Atsižvelgę į tai, ekspertai rekomendavo kol kas vystyti kai kurias turizmo rūšis – ekskursijų, sveikatinimo, proginį, kongresų, agro- ir ekologinį turizmą ir pan., o kitas kryptis (jachtų, kruizų, vaikų, lošimo turizmą) pradėti eksploatuoti tik tada, kai atsiras atitinkama infrastruktūra. Greta kitų priemonių strateginio dokumento kūrėjai siūlė sukurti srityje turizmo informacijos centrų tinklą, bendrą interneto portalą ir specialią įstaigą – turizmo vystymo agentūrą (Смирнов, 2009b, c. 1; Смирнов, 2009a, c. 1–2). Pastaroji idėja įgyvendinta 2010 metais, o 2012 m. vietoj KS turizmo agentūros atsirado KS turizmo ministerija. Galiausiai KS vyriausybės iniciatyva 2013 m. įkurta AB „Turizmo vystymo Kaliningrado srityje korporacija“, kurios vienintelis akcininkas yra srities vyriausybė. Pagrindinis korporacijos tikslas – užtikrinti turizmo regione plėtrą, pritraukiant investicijas ir vystant turistinius klasterius. Dabartiniame turizmo vystymo strategijos etape numatyta sukurti 7 klasterių (Baltijos pajūryje – Svetlogorske, Zelenograde, Pionerske Jantarne, Baltijske bei prie Vištyčio ežero ir Kaliningrade) infrastruktūrą (О корпорации, 2016, c. 1).

4. Turizmo raidos regione realijos

Nors pastarojo dešimtmečio programiniuose srities socialinės ekonominės raidos dokumentuose turizmui skiriamas vis didesnis dėmesys, jo plėtra kol kas atitinka greičiau pesimistinio scenarijaus parametrus. Konkretūs metinių turistų srautų regione rodikliai pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė. Turistų skaičius Kaliningrado srityje 2005–2014 m. (tūkst.)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Turistų sk.	333,1	356,4	397	520	390	420	450	467	550	600
Iš jų užsieniečių	76,4	81,7	55	72,8	78	52,9	55,5	54,6	66	–

Šaltiniai: Корнеевец, Семенова, 2013, c. 156; Доклад..., 2015, c. 27.

Statistika liudija, kad nuo XX a. pradžios kasmet nuosekliai didėjo apsilankančių KS turistų skaičius, tačiau ši dinamika anaipol neatitiko numatytų rodiklių. Pasaulinei ekonominei krizei veikiant, 2009 m. vietoj planuotų 1,3 mln. regionas sulaukė tik 390 tūkst. svečių. Prieškrizinių 2008 m. lygis (580 tūkst. turistų) viršytas tik 2013 m., nuo šio momento fiksuojamas gana ryškus turistų srauto didėjimas. Preliminariais duomenimis, 2015 m. apsilankiusių regione turistų skaičius viršijo 1 mln., sritis užėmė 6-ą vietą Rusijos regionų turistiniame reitinge, o Kaliningradas – 7-ą vietą pačių populiariausių tarp turistų Rusijos miestų reitinge (Калининградская область заняла..., 2015, c. 1; Исследование..., 2016, c. 1). Šis santykinis proveržis yra ne nuoseklaus užsibrėžtų programinių ir strateginių tikslų įgyvendinimo pasekmė, bet palankiai susiklosčiusios konjunktūros rezultatas: spartus Rusijos rublio vertės ir RF gyventojų pajamų lygio smukimas, abipusės Europos Sąjungos ir Rusijos sankcijos paskatino vidaus turizmą. Pastaraisiais metais apie 90 proc. turistų atvyko į KS iš kitų Rusijos regionų. 2016 m. pradžioje RF Vyriausybė įtraukė Kaliningrado sritį į prioritetinį ilgalaikio poilsinio turizmo regionų sąrašą, numatytos federalinio biudžeto subsidijos ne tik paslaugų teikėjams, bet ir keleiviniam oro transportui (Калининградскую область..., 2016, c. 1).

2 lentelė. Turizmo ir rekreacijos infrastruktūra Kaliningrado srityje 2010–2015 m.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Viešbučių sk.	37	33	76	85	89	–
Vietų sk. (tūkst.)	4,9	3,6	6,3	6,2	8,9	8,5
Sanatorijos, poilsinės, turistinės bazės ir kt.	20	24	24	24	20	–
Vietų sk. (tūkst.)	3,8	4,6	4,5	4,4	4,0	–
Apgyvendinta žmonių (tūkst.)	48,2	61,3	68,4	64,3	63,7	–

Šaltinis: Калининградская область в цифрах..., 2015, c. 68.

Nors turistų skaičius beveik padvigubėjo, KS viešbučių ir restoranų verslo pelnas per devynis 2015 m. mėnesius buvo 3 kartus mažesnis nei analogišku 2014 m. laikotarpiu. Viena pagrindinių problemų – turizmo infrastruktūros menkumas, ypač pajūryje. Ekspertų nuomone, tai, ką gauna rusų turistai Kaliningrade, nėra iš tolo neprilygsta poilsiui Turkijoje ar Egipte. Panašios problemos – ir sveikatingumo turizmo sektoriuje: nepaisant išaugusio turistų srauto, regiono sanatorijų užimtumas per metus siekia tik 67 proc., statyti naujus šio profilio objektus kol kas netikslinga («Несвоевременное счастье»..., 2015, c. 1). Iki šiol niekaip nepavyksta sudominti užsienio turistų, sritis šiuo atžvilgiu smarkiai atsilieka nuo kaimyninių Lenkijos ir Lietuvos regionų. Apie pusę mažėjančio atvykėlių iš užsienio skaičiaus sudaro vokiečiai, dauguma kurių yra „nostalgijos turistai“, atvykstantys aplankyti tėvų ir protėvių žemės. 2015 m. net 37 proc. sumažėjo oro transportu į KS atvykusių užsieniečių skaičius. Nuo 2002 m. eksperimentine tvarka Kaliningrade užsieniečiams išduodamos trumpalaikės (72 val.) vizos, tačiau paklausa menka: 2013 m. tokios vizos išduotos 553, 2014 m. – apie tūkstančiui užsienio turistų. 2015 m. pabaigoje ketinta apskritai atsisakyti šios praktikos, tačiau 2016 m. pradžioje tokių vizų išdavimas pratęstas (Корнеевец, Семенова, 2013, c. 158; Прохорова, 2014, c. 30; За год аэропорт..., 2016, c. 1; Эксперимент по выдаче..., 2015, c. 1). Dabartiniu metu visos viltys pritraukti į regioną daugiau užsienio turistų siejamos su 2018 m. Rusijoje vyksiančiu pasaulio futbolo čempionatu, kai vieno iš pogrupių varžybos bus surengtos Kaliningrade: keletą metų rekonstruojamas Chrabrovo oro uostas, Kaliningrade statomas modernus, po čempionato polifunkciniu sporto ir pramogų centru tapsiantis stadionas, Kaliningrade, Svetlogorske, Zelenogradske, Gvardeisko rajone statomi viešbučiai ir kt. (Ростуризм увидел..., 2015, c. 1).

Srities vadovybė pastaruoju metu prioritetiniu uždaviniu laiko poilsinio turizmo vystymą regione, esą „Poilsis Kaliningrado srityje“ turi tapti plačiai žinomu prekės ženklu. Šia linkme vystant infrastruktūrą, regionas taptų konkurencingesniu tarptautinio turizmo rinkoje, tačiau visus planus ir strategijas neigiamai koreguoja prastėjanti Rusijos ekonomikos būklė. Drastiškai smukus pasaulinėms naftos kainoms, federalinis biudžetas nebeišgali finansuoti visų valstybinių programų ir projektų. 2015 m. rudenį RF Vyriausybė beveik trečdaliu apkarpė valstybinės KS vystymo programos finansavimą (išlaidos sumažintos 97,2 mlrd. rublių), iš esmės pakeitė raidos prioritetus, sumažino rodiklius ir pablogino prognozes. Iš programos išbrauktas punktas apie turizmo ir rekreacijos komplekso statybą, įšaldyti kai kurie transporto infrastruktūros vystymo projektai ir kt. (Сокращение программы..., 2015, c. 1). Tiesa, kol kas sritis, rodos, išliko federalinėje tikslinėje turizmo vystymo RF iki 2018 m. programoje. 2014 m. į ją įtrauktas projektas „Turizmo ir rekreacijos klasterių struktūros sukūrimas Kaliningrado srityje“. 2015 m.

šios federalinės programos finansavimas sumažintas daugiau kaip dvigubai (nuo 338,9 mlrd. iki 139,5 mlrd. rublių), 2015 m. rugpjūtį patikslinta, kad į programą įtrauktas ir bus finansuojamas turizmo bei rekreacijos klasterio „Raušiai“ Svetlogorske kūrimas (Калининградская область не вошла..., 2015, c. 1; Минтуризма: Сокращение..., 2015, c. 1).

Visgi ne vien krizės poveikis verčia abejoti, kad aptartos turizmo plėtros dokumentų nuostatos bus įgyvendintos. Visų pirma neišspręstos arba per lėtai sprendžiamos turizmo vystymą regione stabdančios problemos. Beveik visuose dokumentuose kalbama, pvz., apie būtinybę gerinti susisiekimą su sritimi, spręsti vizų režimo ir administracinių suvaržymų problemas. Jos niekur nedingo, tačiau ir oficialiuose dokumentuose, ir srities bei federalinio lygmens valdininkų pasisakymuose, netgi moksliniuose tyrimuose nuolat pabrėžiamas regiono unikalumas, jo kolosalus turistinis potencialas, o srities valstybinėje programoje „Turizmas“ netgi teigiama, esą „Kaliningrado sritis yra visų pagrindinių Europos istorijos etapų ir įvykių centras“ (Теляк, 2015, c. 4; Государственная программа..., 2013, c. 5). Realiai vertinant, ta unikali geografinė KS, kaip nuo metropolijos atitrūkusio eksklavo, padėtis turizmo plėtros kontekste tebėra ne pliusas, bet minusas, į regioną sunku patekti tiek dėl susisiekimo problemų, tiek dėl vizų režimo bei laisvo judėjimo srities teritorija suvaržymų. Kita įsisenėjusi problema yra turizmo infrastruktūros menkumas: regione iki šiol nėra masiniams turistui tikrai patrauklių objektų, o priėmimo ir aptarnavimo lygis neaukštas. Taigi vien minėtų atvykimo ir administracinių suvaržymų problemų sprendimas norimo rezultato neduos. Regiono žiniasklaida labai rezervuotai įvertino valdžios planus paversti sritį masinio turizmo zona, o turizmą – regiono ekonomikos „lokomotyvu“, konstatuodama, kad tam nėra jokių sąlygų (Сироченко, 2012, c. 1; Дмитриев, 2012, c. 1). Svarstant galimybę pasekti kaimyninių Lenkijos ir Lietuvos uostamiesčių pavyzdžiu ir plėtoti jūrų kruizinį turizmą vietos verslininkų atstovai pabrėžė, kad nėra jokių sąlygų šios turizmo šakos plėtrai: esą net jeigu atsirastų didelius kruizinius laivus galintis aptarnauti šiuolaikinis keleivinis jūrų terminalas, būtų neįmanoma nei tinkamai per kelias valandas aptarnauti kelių tūkstančių turistų, nei jų užimti, nes nėra ką parodyti. O Lenkijoje ir Lietuvoje esą jau egzistuoja konkretūs maršrutai, ten mažesnės kainos ir aukštesnė kokybė. Nepaisant to, 2014 m. rudenį RF Vyriausybė prioritetiniu KS jūrų transporto infrastruktūros vystymo laikotarpiu iki 2020 m. projektu paskelbė tarptautinio keleivių terminalo ir jachtų uosto Pionerske statybą. Tikimasi, kad šio investicinio projekto įgyvendinimas pavers Pionerską didžiausiu Baltijos jūroje kruizinių laivų ir keltų transporto bei turizmo kompleksu, kartu miestas taps tarptautinio jachtų turizmo centru, bus užtikrintas KS susisiekimas su kitais RF regionais ir Europos šalimis, taip pat 2018 m. pasaulio

futbolo čempionato svečių priėmimas (Эксперты: в Калининградской..., 2013, c. 1; Калининградская область прирастет..., 2014, c. 1).

Pasiekti planuojamų įspūdingų metinio turistų srauto regione rodiklių neleidžia dar viena KS ekonomikos problema – kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas. Remiantis JTO Pasaulinės turizmo organizacijos standartais, trims turistams aptarnauti turi būti sukurta viena darbo vieta, taigi bet kurio regiono turistinis potencialas priklauso ir nuo darbo jėgos išteklių. Negalima planuoti pritraukti didelių turistų srautų, jeigu nebus kam juos aptarnauti. Baltijos federalinio I. Kanto universiteto Kaliningrade mokslininkai pasitelkė KS demografinės raidos prognostinius vertinimus ir apskaičiavo, kad maksimali turistų srauto apimtis 2019 m. gali siekti 1,63 mln., 2024 m. – 1,56 mln. žmonių. Priminsime, kad srities vystymosi strategijoje iškeltas uždavinys pritraukti 7 mln. turistų per metus, valstybinėje turizmo plėtros programoje kalbama apie metinį 2,5 mln. turistų srautą, o gubernatorius Nikolajus Cukanovas 2015 m. pabaigoje srities vyriausybei išklė uždavinį sudaryti regione sąlygas 5 mln. turistų per metus (Корнеевец, Семенова, 2013, c. 157; Губернатор Калининградской..., 2015, c. 1). Čia tikslinga priminti šiuolaikinei Rusijos valstybei būdingos sovietmetį primenančios planinės ekonomikos ir „valdomos demokratijos“ realijas. Srities administracija visais įmanomais būdais stengiasi „išpešti“ iš federalinio biudžeto kuo daugiau lėšų apleistai regiono infrastruktūrai vystyti. Pvz., galima teigti, kad būtent šiais sumetimais atsirado turizmo ir rekreacijos zonos Kuršių nerijoje projektas. Be to, nemažai įtakos konkrečių planų genezei įgyvendinti turi regiono vadovo kompetencija, asmeninės savybės ir interesai. Tai ypač buvo būdinga gubernatoriaus Georgijaus Booso kadencijai, kai jo iniciatyva atsirado TRZ Kuršių nerijoje ir azartinių lošimų zonos projektai, užsimota per keletą metų padvigubinti KS gyventojų skaičių. Pvz., 2008 m. liepą srities vyriausybės posėdyje svarstant turizmo plėtros regione klausimus G. Boosas pritarė pasiūlymui aktyviau plėtoti kaimo ir medžioklės turizmą, pareikšdamas, kad sritis per metus gali priimti keletą milijonų (!) norinčių pamedžioti turistų. Grandiozinius užmojus pirmosios savo kadencijos metais pademonstravo ir prasta gintaro gavybos bei apdirbimo sektoriaus būkle susirūpinęs gubernatorius N. Cukanovas. Išties, realiai vertinant, būtent gintaras gali tapti pagrindiniu turistų traukos centru / regiono prekės ženklu, nes Kaliningrado srityje sutelkta apie 90 proc. pasaulinių gintaro atsargų. 2012 m. srities vyriausybės užsakymu parengta programa „Gintarinė Rusija“, labai primenanti Ostapo Benderio „Naujųjų Vasiukų“ projektą: turėjo būti pastatytas gintaro apdirbimo centras, į sritį perkelti gyventi tūkstančiai lenkų ir lietuvių gintaro apdirbimo meistrų, kuriems turėjo būti pastatytas specialus miestas su savo ligonine, 5-iomis mokyklomis su dėstomosiomis lenkų ir lietuvių kalbomis, 9-iais vaikų darželiais ir t. t. (Смирнов,

2008a, c. 2; Ильин, 2012, c. 1–2). Suprantama, visuomenės reakcija privertė pamiršti šį utopinį projektą.

Išvados

Kaliningrado sritis sovietmečiu buvo militarizuotas, silpną socialinę ekonominę infrastruktūrą turintis Rusijos regionas. Nuo XXI a. pradžios visuose perspektyviniuose srities raidos dokumentuose didelis dėmesys skiriamas turizmui, dabartiniu metu turizmas laikomas viena prioritetinių regiono ekonomikos vystymo krypčių. Tiek srities, tiek federaliniu lygmenimis laikomasi nuomonės, kad Kaliningrado sritis turi labai didelį turizmo sektoriaus plėtros potencialą. Per pastaruosius dešimtį metų srityje buvo įgyvendinami du dideli su turizmu ir rekreacija susiję projektai, parengta keletas programinių turizmo vystymo KS dokumentų: planuojama sritį paversti masinio turizmo regionu, kai metinis turistų srautas išaugs iki 2,5 mln. žmonių (santūrusis scenarijus) ar net 7 mln. turistų (optimistinis scenarijus). Statistiniai duomenys liudija, kad kol kas užsibrėžti tikslai nepasiekti. Dėl nerealių projekto parametrų ir investicinio nepatrauklumo neįgyvendintas turizmo ir rekreacijos zonos Kuršių nerijoje projektas, neiški tik 2014 m. pradėtos statyti azartinių lošimų zonos ateitis. Nors pastaruoju metu turistų srautas išaugo, tai ne nuoseklios ir tvarios politikos rezultatas, bet proginės palankios konjunkūros pasekmė. Dėl pasaulinių naftos kainų kritimo gerokai kritus Rusijos valiutos rublio vertei ir Rusijos gyventojų pajamų lygiui bei dėl Rusijos agresijos Ukrainoje pablogėjus geopolitinei situacijai, Rusijoje labai išaugo vidaus turizmas: apie 90 proc. 2015 m. į KS atvykusių turistų buvo kitų Rusijos regionų gyventojai. Be to, Rusijos ekonominė krizė neigiamai pakoregavo esamus turizmo plėtros srityje planus. Nors parengti 7-ių turizmo ir rekreacijos klasterių sukūrimo KS teritorijoje projektai, finansavimą iš federalinio biudžeto geriausiu atveju gaus tik vienas iš jų.

Vis dėlto ne krizė ar pablogėję Rusijos santykiai su Europos Sąjunga yra pagrindinės turizmo vystymo regione kliūtys. Visose turizmo vystymo KS teritorijoje programose ir strategijose nurodomos tos pačios problemos: prastas susisiekimasis (į sritį sunku patekti), vizų režimas (į kaimynines Lenkiją ir Lietuvą užsienio turistai patenka be vizų), laisvo judėjimo srities teritorija suvaržymai ir kt. Minėtų problemų sprendimas priklauso ne KS valdžios, bet Rusijos Vyriausybės kompetencijai. Dabartinės pablogėjusios geopolitinės situacijos sąlygomis sunku tikėtis, kad Rusijos Vyriausybė sušvelnins vizų režimą ar sumažins srities teritorijoje dislokuotų karinių dalinių kiekį. Esminė šios kolizijos sprendimo prielaida būtų srities statuso kaita didesnės autonomijos linkme. Be to, net jeigu visos šios problemos ir būtų išspręstos, turizmo sektoriaus vystymas regione šiuo metu vis tiek

būtų vargiai įmanomas dėl turizmo infrastruktūros menkumo ir Kaliningrado srities nepatrauklumo tarptautinėje turizmo rinkoje.

Neigiamos įtakos tvarios ir darnios turizmo plėtros Kaliningrado srityje siekiui turėjo ir asmeninės srities vadovų savybės bei interesai, ypač tai buvo būdinga gubernatoriaus G. Booso kadencijos metams. Stengiantis pritraukti kuo daugiau federalinio biudžeto lėšų, neretai kuriami nerealiūs projektai. Srities vyriausybė jau keliolika metų stengiasi surasti ir įtvirtinti savo regiono prekės ženklą tarptautinėje turizmo rinkoje, kol kas pastangos bevaisės. Tuo tarpu Kaliningrado srities teritorijoje glūdi apie 90 proc. visų pasaulinių gintaro atsargų, bet ši puiki galimybė populiarinti regioną visame pasaulyje iki šiol tinkamai neišnaudota.

Gauta 2016 12 15

Pasirašyta spaudai 2017 05 22

Literatūra

- Korneičiuk, J., Pipirienė, V. (2015). Šiuolaikinio turizmo tendencijos ir plėtra. *Verslas XXI amžiuje*. Prieiga internete: <http://jmk.vvf.vgtu.lt/index.php/conference/2015/paper/viewFile/233/225>
- Turizmas Lietuvoje. Tourism in Lithuania 2014*. (2014). Prieiga internete: http://www.tourism.lt/uploads/documents/Turizmas-Lietuvoje_2014.pdf
- Trumpa Lietuvos turizmo apžvalga 2014 m.* (2014). Prieiga internete: http://www.tourism.lt/uploads/documents/Trumpa-turizmo-apzvalga-2014-pub_2.pdf
- Богров, С. (2007). Губернатор сказал, где будет игорная зона. Prieiga internete: <http://www.kaliningrad.kp.ru/daily/economic/doc168200/> [žiūrėta 2007 06 17].
- Более 70 гостиниц планируется построить в нацпарке «Куришская коса». (2007). Prieiga internete: <http://www.frontdesk.ru/vetka.cgi?vetkaid=8681> [žiūrėta 2007 08 11].
- Буйновский, Ф. (2007). Боос привлечет в игорную зону 20 миллиардов долларов? Prieiga internete: <http://www.kaliningrad.kp.ru/daily/economic/doc175272/> [žiūrėta 2007 06 17].
- Бухарова, О. (2009). 1 июля отменяется. Prieiga internete: <http://www.rg.ru/2009/06/09/igornic-zony.html> [žiūrėta 2009 08 18].
- В Калининградской области прекратила существование турзона на Куришской косе. (2012). Prieiga internete: <https://www.newkaliningrad.ru/news/economy/1799194-v-kaliningradskoy-oblasti-prekratila-sushchestvovanie-turzona-na-kurshskoy-kose.html> [žiūrėta 2016 01 14].
- Вокруг игорной зоны в Калининградской области запланирована массовая застройка отелей без казино. (2008). Prieiga internete: <http://www.regnum.ru/news/946816.html> [žiūrėta 2008 04 17].
- Глава Las Vegas Sands считает «смешным» предложение инвестировать в калининградскую игорную зону. (2007). Prieiga internete: <http://www.regnum.ru/news/879547.html> [žiūrėta 2008 04 17].
- Государственная программа Калининградской области «Туризм». (2013). Prieiga internete: <http://tourism.gov39.ru/activities/programma.php>
- Группа компаний из Москвы получила право реализовать проект игорной зоны в Калининграде. (2014). Prieiga internete: <http://www.newkaliningrad.ru/news/economy/4154327-gruppa-kompaniy-stk-iz-moskvy-poluchila-pravo-realizovat-projekt-igornoy-zony-.html> [žiūrėta 2016 01 14].
- Губернатор Калининградской области намерен привлечь 5 млн. туристов. (2015). Prieiga internete: <http://www.tourprom.ru/news/31137/> [žiūrėta 2016 01 26].
- Для турзоны нужна земля. (2007). Prieiga internete: <http://www.kaliningradka.ru/printnews.php?newsid=23668> [žiūrėta 2007 06 10].
- Дмитриев, Н. (2012). Объявить можно, а заманить чем? Prieiga internete: http://www.kaliningradka.ru/site_pc/region/index.php?ELEMENT_ID=1924 [žiūrėta 2016 01 24].

- Доклад о результатах за 2014 год и основных направлениях деятельности на 2015–2018 годы Министерства по туризму Калининградской области.* (2015). Prieiga internete: http://tourism.gov39.ru/docs/dron_d_2015.docx
- За год аэропорт Храброво потерял 37 % международного пассажиропотока.* (2016). Prieiga internete: <http://rugrad.eu/tourism/news/838289> [žiūrėta 2016 02 05].
- Ильин, И. (2012). *Опасные прожекты.* Prieiga internete: http://www.kaliningradka.ru/site_pc/region/index.php?ELEMENT_ID=2127 [žiūrėta 2016 01 26].
- Инвестирование.* (2007). Prieiga internete: http://www.trz-kaliningrad.rosouz.ru/inf_oez/investment_trz/ [žiūrėta 2007 08 11].
- Инвестор игорной зоны: к 2025 г. турпоток в регион составит 3 миллиона туристов.* (2014). Prieiga internete: <https://www.newkaliningrad.ru/news/economy/4179869-investor-igornoy-zony-k-2025-g-turpotok-v-regio-sostavit-3-milliona-turistov.html> [žiūrėta 2016 01 14].
- Исследование: В Калининград туристы приезжают в среднем на 3,5 дня.* (2016). Prieiga internete: <http://rugrad.eu/tourism/news/835659/> [žiūrėta 2016 01 24].
- Калининградская область в цифрах 2015.* (2015). Prieiga internete: [kaliningrad.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_ts/kaliningrad/resources/5abf46004895d0309aacdaf7eaa5adf2/2015\(краткий\).pdf](http://kaliningrad.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_ts/kaliningrad/resources/5abf46004895d0309aacdaf7eaa5adf2/2015(краткий).pdf)
- Калининградская область заняла 6 место в туристическом рейтинге регионов России.* (2015). Prieiga internete: <http://rugrad.eu/tourism/news/831296/> [žiūrėta 2016 01 14].
- Калининградская область не вошла в реестр ФЦП развития туризма.* (2015). Prieiga internete: <http://kgd.ru/news/society/item/45007-kaliningradsкая-oblast-ne-voshla-v-reestr-fcp-razvitiya-turizma> [žiūrėta 2016 01 14].
- Калининградская область прирастет туризмом?* (2014). Prieiga internete: <http://www.morvesti.ru/analitics/detali.php?ID=35537> [žiūrėta 2016 01 24].
- Калининградскую область назвали в числе приоритетных для «длительного субсидируемого отдыха».* (2016). Prieiga internete: <http://rugrad.eu/tourism/news/835661/> [žiūrėta 2016 01 14].
- Карты, деньги – что еще?* (2007). Prieiga internete: <http://www.kaliningradka.ru/printnews.php?newsid=23735> [žiūrėta 2007 06 10].
- Корнеевец, В. С., Семенова, Л. В. (2013). Кластерный подход в развитии туризма Калининградской области. *Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта*, вып. 9, с. 153–159. Prieiga internete: cyberleninka.ru
- Курильская коса: сегодня и завтра.* (2007). Prieiga internete: <http://www.kaliningradka.ru/printnews.php?newsid=22465> [žiūrėta 2007 06 10].
- Минтуризма: сокращение финансирования федеральных программ не коснулось региона.* (2015). Prieiga internete: <http://kgd.ru/news/society/item/45087> [žiūrėta 2016 01 24].
- МЭРТ выбирает особые туристско-рекреационные зоны.* (2006). Prieiga internete: <http://www.votpusk.ru/print/news.asp?msg=106058> [žiūrėta 2007 08 11].
- Немецкие эксперты посоветовали сменить формат игорной зоны.* (2011). Prieiga internete: <https://www.newkaliningrad.ru/news/economy/1248925> [žiūrėta 2016 01 24].
- «Несвоевременное счастье»: что выиграла Калининградская область от года санкций?* (2015). Prieiga internete: <http://rugrad.eu/interview/830677/> [žiūrėta 2016 01 14].
- Нилов, А. (2008). *Бунгало, баини, променады...* (2008). Prieiga internete: <http://www.kaliningradka.ru/printnews.php?newsid=31215> [žiūrėta 2008 12 24].
- «Новый Освенцим» и зона порока: митинг в Калининграде против строительства игорной зоны.* (2007). Prieiga internete: <http://www.regnum.ru/news/882200.html> [žiūrėta 2008 04 15].
- О корпорации.* (2016). Prieiga internete: http://www.krt.gov39.ru/0_korporacii/
- Осторожно, казино!* (2007). Prieiga internete: <http://www.kaliningradka.ru/printnews.php?newsid=23573> [žiūrėta 2007 06 10].
- Прохорова, О. В. (2014). Перспективы развития регионального туризма. *Молодой ученый*, Но. 7, с. 29–33. Prieiga internete: <http://www.moluch.ru/archive/66/11143/>
- Романовский, Р. (2012) *Конец мегaproекта.* Prieiga internete: http://www.kaliningradka.ru/site_pc/region/index.php?ELEMENT_ID=7022 [žiūrėta 2015 11 09].
- Ростуризм увидел в Калининградской области «колоссальный потенциал» для развития туризма.* (2015). Prieiga internete: <http://tourism.interfax.ru/ru/news/articles/30795/> [žiūrėta 2016 01 24].
- Рябушев, А., Шаповалов, А. (2009). *Балтийский Лас-Вегас продадут оптом.* Prieiga internete: nvo.ng.ru/

- regions/?id_user=Y&%3BPAGEN_1=3&PAGEN-1=715 [žiūrėta 2010 04 23].
- Стурзонами вопрос решен.* (2007). Prieiga internete: <http://www.kaliningradka.ru/printnews.php?newsid=21790> [žiūrėta 2007 06 10].
- Сироченко, Д. (2012). *Туристическая параноя*. Prieiga internete: http://www.kaliningradka.ru/site_pc/region/index.php?ELEMENT_ID=1813 [žiūrėta 2016 02 05].
- Смирнов, В. (2007a). *Нужны туристы и рабочие*. Prieiga internete: <http://www.kaliningradka.ru/newshow.php?newsid=24602> [žiūrėta 2007 07 30].
- Смирнов, В. (2007b). *Четыре миллиарда на гостиницы*. Prieiga internete: <http://www.kaliningradka.ru/newshow.php?newsid=24575> [žiūrėta 2007 07 30].
- Смирнов, В. (2008a). *Знать бы прикуп*. Prieiga internete: <http://www.kaliningradka.ru/printnews.php?newsid=29128> [žiūrėta 2008 07 27].
- Смирнов, В. (2008b). *Уединение с видом на кладбище*. Prieiga internete: <http://www.kaliningradka.ru/printnews.php?newsid=27274> [žiūrėta 2008 07 27].
- Смирнов, В. (2009a). *Нейтрально-холодный регион*. Prieiga internete: <http://www.kaliningradka.ru/printnews.php?newsid=35297> [žiūrėta 2010 05 16].
- Смирнов, В. (2009b). *«Презентацию проведем в Лондоне»*. Prieiga internete: <http://www.kaliningradka.ru/printnews.php?newsid=34817> [žiūrėta 2009 09 22].
- Смирнов, В. (2010a). *Курильская коса в опасности?* Prieiga internete: <http://www.kaliningradka.ru/printnews.php?newsid=3696> [žiūrėta 2010 05 15].
- Смирнов, В. (2010b). *Не продать, так сдать в аренду*. Prieiga internete: <http://www.kaliningradka.ru/printnews.php?newsid=37519> [žiūrėta 2010 05 15].
- Сокращение программы развития Калининградской области не задело расходов на создание игорной зоны.* (2015). Prieiga internete: <http://newsofgambling.com/igornaya-zona-ostalas-v-programme-razvitiya-kalinigradskoj-oblasti> [žiūrėta 2016 01 24].
- Справка: туристско-рекреационные зоны.* (2006). Prieiga internete: <http://www.itartass.ur.ru/pub?id=1216> [žiūrėta 2007 08 11].
- Стратегия социально-экономического развития Калининградской области на долгосрочную перспективу.* (2012). Prieiga internete: <http://gov39.ru/ekonomy/>
- Теляк, Г. Г. (2015). *Повышение эффективности использования ресурсного потенциала сферы рекреации и туризма (на примере Калининградской области)*. Санкт-Петербург. Prieiga internete: unecon.ru/sites/default/files/d07telyakgg.pdf
- Турзона класса «люкс».* (2007). Prieiga internete: <http://www.kaliningradka.ru/printnews.php?newsid=25069> [žiūrėta 2008 04 15].
- Туристско-рекреационной зоне на Курильской косе быть.* (2008). Prieiga internete: <http://www.gov.kaliningrad.ru/printnews.php?nid=3891> [žiūrėta 2008 04 15].
- Федеральный закон о государственном регулировании деятельности по организации и проведению азартных игр и о внесении изменений в некоторые законодательные акты Российской Федерации.* (2006). Prieiga internete: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=165951>
- Целевая программа Калининградской области «Развитие Калининградской области как туристического центра на 2007–2014 годы».* (2007). Prieiga internete: tourism.gov39.ru/activities/OCP_07-14.rtf
- Эксперимент по выдаче 72-часовых виз для иностранцев в Калининградской области продлен до конца 2016 года.* (2015). Prieiga internete: <http://rugrad.eu/tourism/news/822924/> [žiūrėta 2016 02 05].
- Эксперты: в Калининградской области нет условий для развития круизного туризма.* (2013). Prieiga internete: <https://www.newkaliningrad.ru/news/economy/2408624> [žiūrėta 2016 02 05].
- ЮНЕСКО обеспокоено созданием турзоны на Курильской косе в Калининградской области.* (2010). Prieiga internete: <http://regnum.ru/news/1310954.html>

THE 21st CENTURY TRENDS OF TOURISM DEVELOPMENT IN THE KALININGRAD REGION OF RUSSIAN FEDERATION

Julius Žukas

Summary

During the Soviet period the Kaliningrad Region (KR) was a heavily militarized Russian territory with weak social economical infrastructure. Since the beginning of 21st century all perspective documents of the Region's development focus on tourism, and currently tourism is even considered one of priority directions of the Region's economic development. On both regional and federal (Moscow) levels, it is believed that the Kaliningrad Region has enormous potential for the development of tourism sector. Throughout the last decade two major projects related to tourism and recreation, have been carried out, and several tourism development in KR program documents have been prepared. The documents show plans to convert the region into a place of massive tourism with annual number of tourists increasing to 2.5 m people (reserved scenario) or even to 7 m tourists (optimistic scenario). Sea cruise and yacht tourism are planned to be expanded side-by-side with recreational, health, water, ecological and other kinds of tourism. High hopes to attract foreign tourists are linked to the 2018 world football championship, when matches of one sub-group will be played in Kaliningrad. However, the statistical data shows that the set goals have not been achieved yet. Due to unrealistic project parameters and investment unattractiveness, the project of tourism and recreation zone in the Curonian Spit has not been implemented, and the future of gambling zone construction works which commenced only in 2014, is still unclear (following the optimist scenario, the establishment of gambling zone alone should increase tourist flow in the region up to 3 m people by 2025). Although the tourist flow has increased recently (in 2015 KR was visited by more than 1m tourists), it was not the result of consistent and sustainable policy but rather that of a commemorative and favourable conjuncture. Because of sharp fall in the value of Russian ruble and Russians' income level caused by the drop in global oil prices, and because of worsening geopolitical situation caused by Russia's aggression in Ukraine, domestic tourism in Russia has increased dramatically. About 90 per cent of all tourist arrivals in KR in 2015 were people from other regions of Russia. In addition, the economical crisis in Russia has made negative adjustments to the existing plans of tourism development in the region. Although projects of the establishment of 7 tourism and recreation clusters in KR have been drawn, only one of them can expect to get funding from the Federal budget. However, neither the crisis nor de-

teriorated Russia's relationship with the European Union are the main obstacles to tourism development in KR. All tourism development in the KR programmes and strategies constantly highlight the same issues – poor communication (it is hard to get to the region), visa regulations (foreign tourists can enter the neighbouring Poland and Lithuania without visas), restrictions of free movement in the region, and etc. The latter problems have not been dealt with until now, and their handling does not depend on the KR government, but is the competence of the Russian Government. Under the circumstances of worsened geopolitical situation it is hard to expect Russian Government to, for instance, soften visa regulations or, even more, to reduce the number of military troops deployed in the region. Besides, even if all the above problems were solved, the development of tourism industry in the region still would be hardly probable due to the poorness of tourism infrastructure and low attractiveness of the Kaliningrad region in the international tourism market (the region actually has nothing to attract foreign tourists). Entrepreneurs working in tourism field talked about it openly during the discussions about the possibilities of sea cruise development in the KR. Another chronic economical issue of the region is constant shortage of qualified labour. According to the standards of UNO Global tourism organization, one work place has to be established for every three tourists; hence, tourism potential of any region also depends on labour resources. One can not plan to attract big flows of tourists unless there are people to provide services for them. Scientists of Kaliningrad University have used prognostic assessments of demographic development of the KR and have calculated that maximum number of tourists by 2019 could be 1.63 m, by 2024 – 1.56 m people. The Regional Government has been trying for a dozen of years to come up with and consolidate the Region's brand in the international tourism market, but their efforts have been fruitless so far. Meanwhile, the territory of the Kaliningrad Region has about 90 percent of global amber reserves, but this great opportunity to popularize the region all over the world has not been properly used yet.